

Deze tekstuittgave is vervaardigd door medewerkers van de Stichting Vrijwilligersnetwerk Nederlandse Taal o.l.v. Nicoline van der Sijs en Hans Beelen. De tekstuittgave vormt een onderdeel van de elektronische Woordenbank Nederlandse Dialecten (eWND), op www.meertens.knaw.nl/dialectwoordenboeken/

Bron: Beets, A. (1927), 'Utrechtsche Volkswwoorden en Volksgezegden', in: *Driemaandelijksche bladen* 22, 1, 1-30, 73-84.

{p.*}

DRIEMAANDELIJKSCHE BLADEN

XXIIE JAARGANG

AFLEVERING 1

DRUKKERIJ GEBROEDERS HOITSEMA - GRONINGEN {p.1}

UTRECHTSE VOLKSWOORDEN EN VOLKSGEZEGDEN.

Lijst van dialectische en plaatselijke woorden, woordvormen, wendingen en uitdrukkingen, gezegden en spreekwoorden; opteekeningen over gebruiken en gewoonten enz., opgemaakt door A. BEETS.

In het *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde*, Dl. 46 zal eerlang verschijnen, of zal, wanneer deze *Lijst* wordt afgedrukt misschien reeds verschenen zijn (voetnoot 1. Zie inderdaad *Tijdschr.* XLVI (1927), blz. 210-227: A. Beets, *De Utrechtsche Volkstaal (Stadstaal). Driemaandel. Bladen*, XXII.), van mijne hand, een opstel over de *Utrechtsche volkstaal*, waarin ik (de) bronnen noem en bespreek waaruit voor de geschiedenis van het Utrechtsche stadsidioom moet geput worden en waarin ik in vogelvlucht een algemeen overzicht geef van de bijzonderheden en eigenaardigheden van de Utrechtsche stadstaal, als opwekking en aanleiding tot een volledige en stelselmatige bestudeering van dat dialect. Door Prof. Jac. van Ginneken ben ik uitgenoodigd om voor *De Nederlandsche dialecten in den loop der eeuwen* een "historische dialect-bloemlezing" voor het Utrechtsch te leveren, een keur van Utrechtsche documenten, van de middeleeuwen af, tot op heden.

Voor een lijst van volkswwoorden enz., sedert jaren aangelegd en zoo veel mij mogelijk was (begin 1886 ben ik uit Utrecht gegaan) bijgehouden, maar door vriendelijke mededeelingen sedert veeltijds aangevuld, mocht ik in de *Driemaandelijksche Bladen* een plaats vinden. Het tijdschrift-artikel, {p.2} de dialect-bloemlezing en deze lijst behooren bij elkaar, vormen samen een geheel, maar hun verschillende geaardheid gedooft niet, dat ze op één plaats te zamen verschijnen.

Deze *lijst* beval veel dat ik met eigen ooren gehoord heb; veel dat mij door anderen is aangebracht; het een en ander uit mondelinge mededeelingen of schriftelijke aantekeningen van mijn Vader, die als predikant bij 't huis- en ziekenbezoek bij de kleine en bij de geringe burgerij, veel opgevangen en aangeteekend had; en voorts aantekeningen uit in dialect geschreven stukken of uit oorkonden en geschriften waar ik dialectische woorden of vormen in aantrof. Meestal zijn die laatste, de schriftelijke bronnen, kortelijk aangegeven. Niet alles wat in deze lijst voorkomt *is*, omdat het er in voorkomt, Utrechtsch, of *karacteristiek* Utrechtsch, of *uitsluitend* Utrechtsch; dit weet ik zeer wel; er is immers mede in opgenomen hetgeen ik in Utrecht hoorde en mij van elders niet bekend was, en dat ik dus meende voor Utrechtsch te moeten of te mogen houden. Er zal dus in de lijst wel te schiften en uit te scheiden zijn; maar in dialect-lijsten geldt de regel, dat "te veel" schadelijk is, niet.

Voor aanwijzing van fouten, onjuistheden en vergissingen, voor verbetering óók door aanvulling van deze lijst, door vrienden en kenners van het dialect, beveel ik mij gaarne aan.

Leiden, Juni 1927.

A. BEETS.

BETEEKENIS DER VERKORTE TITELS.

- Broers - Wagenaar, *Utrecht. = Utrecht*. Historische wandelingen door Dr. H. J. Broers [1ste druk, 1874]. Nieuwe geïllustreerde uitgave door C. H. Wagenaar. Utrecht, 1909.
- Gedenkschr.* 1839 = *Gedenkschriften van eenen student*. (satiriek blaadje). Utrecht. van der Post (en Groningen. Wolters), 1838 - 1841. {p.3}
- Gemengelde Parnasloof* (door Van Bergen, gezegd Montanus). 1ste dr. Amsterdam 1693. Tweede druk, waarachter: *Oorlog der Philosophen*, 1716.
- Gew. Weuw.* = *De Gewaande Weuwnaar met het Bedrogen Kermis-Kind*. Blijspel (3 deelen). Z. pl. of j. [1710]. (Een gedialogiseerd pamflet tegen Prof. Petrus Burman, tegen wien een proces wegens defloratie was (of werd) gevoerd.
- In huis en op str.* = Is. van Rennes. *In huis en op straat*. Schetsen van een dagbladcorrespondent. Utrecht. Beijers. 1882.
- Oorlog der Philos.* = *Oorlog der Philosophen*. Berijmt door Janus Montanus. (Achter *Gemengelde Parnasloof*, 2de dr. 1716: zie boven).
- Rek. Buurk.* = De rekeningen v. d. kerkmeesters der Buurkerk te Utrecht in de 15e eeuw. Uitg. door Van Rappard, in *Bijdr. en Mededeel. Hist. Gen. te Utr.*, Derde Deel (1880).
- Rek. Claesk.* = De rekeningen der Claeskerk, uitg. door Kist, in *Dotd v. Flensburg, Archief v. Kerkel. en Wereldl. Gesch.*, Deel Zes.
- Van Schothorst = Van Schothorst, *Het dialect der Noord-West-Veluwe*. Utrecht. 1904.
- Verl. Z.* - Van der Monde. = De Gelijkenis v. d. Verlor. Zoon in het Utrechtsch Stadsdialect door N. van der Monde, in *Belg. Mus.* 7, 266 - 268 (1843).
- Verl. Z.* - *Gerhardt* = De Gelijkenis v. d. Verlor. Zoon in de platste spraak van de laagste klasse des volks te Utrecht. Medeged. door L. Gerhardt, hoofdonderwijzer te Utrecht. October 1871. In: Winkler, *Idioticon* I. 357.
- Verl. Z.* - N.N. = De Gelijkenis v. d. Verlor. Zoon in den tongval van de stad Utrecht. Medeged. door N.N. Januari 1872. In: Winkler, *Idioticon* I, 353 - 355.
- Vonken en Vl.* = Is. van Rennes. *Vonken en Vlammen*. Nieuwe schetsen van een dagbladcorrespondent. Utrecht. Beijers. 1885. {p.4}

WOORDENLIJST.

A.

- achterlaat van gedachten**, onvermogen om iets met het geheugen vast te houden; vergeetachtigheid. (Uit mijn Vaders mededeelingen uit zijn wijkbezoek als predikant).
- [af]**. - **of**. Mifferlof, Men broek zāk of.
- afdekken**, iemd. Hem een pak slaag geven. Kom hier, ik zeije afdekke! (v. Schoth.: ofdekke).
- affikken**, afhandig maken. Verg. *fikken*, handen. - De grootste porsie hadde de mooie messies 'em afgevokke, *Verl. Z.* (Gerhardt), v. 13.
- afgeluizigd**. - Maar òf tie liep! Ofgeluizig! wattie liep, *V. e. Vl.* 237 - '8.
- [afslag]**, **ofslag**, van den visch. Van den offslech op die Vismarct, *Rechtsbronnen v. Utrecht*, I. 326.
- [alsdat]**, **asdat**, **astat**. - Astat-ter een Koning zou gebore zijn, *In h. e. op str.* 115.
- alschoon**, ofschoon, alhoewel. - "Alschoon ik het toch zoo zeker nie(t) en weet". - "Alschoon dit alles overwegende", *Navorscher* 55, 606 (*Napoleon te Utrecht*, in 1811); ook (*Vermeulen*), *De St. Utr. i. h. j. 1813*, blz. 18.
- altijd**, voor: ten minste. - Ie zee dattie van deuzen aovet noch komme zou; altijd astie-der tijt veur had.
- altoos**, altijd, steeds.

[armoede]. - 't Is erremoei mit 'em: - ellende, narigheid. Ironisch: 't Is erremoei mitsje! = och, wat ben je toch te beklagen! of: Ja zeker, je bent te beklagen (maar nou jok ik). {p.5} B.

bal. - Ballechies = kokinjes, babbelaars.

balgentreders, de orgeltrappers in de kerken (Te Leiden: windmakers). Mnl. *blaser* (*Rek. Buurk. 155, 172*), *blasen* (*die organen*), 61, 62, 67.

[begrijpen]. - Begrëp nou 'es an! *denk je dat nu eens in!*

beklagen, iemand, hem aanklagen, verklagen (bij 't gerecht). - Of ie ze al bekloagt (de studenten, bij 't gerecht), (zij krijgen tòch gelijk). *Gedenkschr. 1839. I. 20.*

bessen, waar 't algem. Nederl. -*beien* zegt. - *Aardbessen, moerbessen, Utr. Placaatb. 3, 885 b.* Verg. *moerebessen.*

bestaan. - Een groot bestaan hebben, een groote mannelijkheid hebben; "groot geschapen zijn".

beuren, innen, ontvangen. Ik mot van aovet noch beuren = mijn weekloon nog ontvangen.

bidden en smeken. - Zen vaar het'em er om gebid en gesmeek(t), maor *enz. Verl. Z. - v. d. Monde.*

bierstel, wagen voor 't vervoer van biertonnen. Verg. *melkstel.*

bijkans, bijna, zoo goed als. - Ik (ben) altijd een man geweest, die nooit lui was voor zijn broot. Maar nou verdien ik bijkans niks, *Gedenkschr. 1838, blz. 24.*

bijgeslagen, verzwakt; slap. - Wat ben je bijgeslagen! wat zie je er slecht uit.

bijthok, arrestantencel in 't politiebureau.

blazen. - Ik zou je blazen! *ik bedank er lekker voor!* - Wil jij dat wel effetsies veur me doen? Ikke? Ik zou je bloaze; veur geen kwartsie!

Blazen! *dat kun je (net zoo) denken! fluiten!* - Maor, jawel, blaze hoor! *In h. en op str. 23.*

[bloeden.] - *Zegsw.* Bloeie-n-as 'en meelzak = niet bloeden. *Hij het gebloeid as 'en meelzak,* b.v. van een soldaat die niet in 't gevecht is geweest. {p.6}

blouwen, de armen over elkaar slaan om warm te worden; *beuken* (Leiden), *vuur slaan* (Rotterdam).

borstig, kortademig, aamborstig, asthmatisch.

bouwen, een praatje maken. - Ik zie je nooit! "Wel nou nog schoonder! ik wit nie-waor je woont! "In de Angenietestraot, 'et eerste huissie! "Bes hoor! ik kom 'es bij je bouwe!" geh. 1886). - Verg. *beÿwsch:* Kom 'es anbouwe! (Cremer).

breien. - Vlechies breien = vlechtjes in (meisjes)haar maken. Verg. *breistêrten,* haarvlechten, Aardenburg (*O. Volkst. 2, 138*).

[briefkaart]. - **brievekaort,** *brievekaortsje.* Je mot me tussebeije 'es 'en brievekaortsje schrijve.

broes, druif, sprui van een tuingieter.

brood. - **braod,** mv. *braoie,* verkl. *bröchie.*

bukkem, bukkempie, bokkem, bokking (*V. en Vl. 220; 221*).

bul. - *En graote bul;* 'en bul van 'en hond, een groote (gevaarlijke) hond.

bulsterhouten, kortelingen (steigerhout der metselaars). Verg. *Bulster* dair men mede steygert, *Rek. Buurk. 149.*

burrie, berrie, draagbaar der timmerlieden. Borryen, *Buurk. 198;* borrytgen, *Claesk. 1488 (Dodt 6, 323a).*

D.

[daar]. **dèr!** *Dèr nou!* = daar heb-je 't nū! nū zie-je 't zelf! (b.v. dat ik je niet vergeefs gewaarschuw had, enz.), als een kind iets vallen laat, de meid iets breekt, enz.

daarzoo, daar. Verg. *hierzoo*, en: *waarzoo*?

deppen, met een doek of spons vocht (ergens) opbrengen (betten). **afdeppen**, deppende vocht afnemen, **opdeppen**, deppende vocht opnemen.

[**dinke**] denken; ik dink, hij dink; dink 'es an! {p.7}

Domstoren, den: de Domtoren. De wijsders van de klok van den Domtoren, b.v. (Vermeulen), *Utr. i. h. j. 1813*, blz. 30.

dons. - *De groote dons* = de Turksche trom.

drieten, (drīten), kakken, drijten (*Wdb.*). Nu nog? (gehoord omstreeks 1870). Verg. "den buik ontlasten; Alias in goed *Amersfoorts* dryten, *id est* schyten", *Gem. Parnasl.* 2de dr., 36. - "Dritters" = Amersfoorders (1661), zie *Utr. Volksalm. 1855*, 103 (of *Wdb.* op: Keientrekker).

drul, zwakke, slappe man. - Zo'n ouwen drul! mot-tie (= moet die) nou noch trouwe?

drumpel, drempel. Pässop dat drumpeltsie!

duiven, *doof, gedoven*, duwen, duwde, geduwd: *Ik duift mit krach en mach mee teuge de hol op*, Broers - Wagenaar, *Utrecht*, 25. *Een duifkar, duifpaard, duifslée, duifwagen*, duwkar enz. - **uitduiven**, uitduwen, uitdrukken. "Als sy dan eens wouden kakken, So sogten sy geen huis gemakken, Maar doovent in die vaatjes (*halfvaatjes*) uit," *Oorl. d. Philos.* 24.

E.

[**eekhoren**]. Zie *inkhoren, inkhorentsie*.

eerkauwen (klemt. op eer-), herkauwen. Witsje wat die geit nou doet? Hij eerkauwt.

[**egaal.**] **eengaal**, of **ingaal**. Die ingaal rooie (*pieren*), *V. en Vl.* 255.

egelantiertje, egel, egeltje ("stekelvarkentje").

[**eigen.**] Zen (der) eige, zich. *Hij wasch zen eige. Hij het zen eige te kort gedaon*, zich verdrongen of verhangen.

[**eigens**]. *Dat sprik van eiges*, dat spreekt van zelf. *Hebbie dat eiges gedaon?* heb je dat zelf gedaan? *Ik hep 'et eiges gezien.* {p.8}

elk-end'een, iedereen.

elkendurig, telkens, gedurig. (Is. V. Rennes, in *N.R.Ct. 5 Febr. 1890*, I, A, ten Uitvaart).

en, negatieve partikel. 'K en zou-t-uwe niet kenne zegge. *Asdat ik 't nie'-en-weet*, - *niet en doei*, enz. *Asdat ie niet kommen-en-kan. Hij zee dattie 't niet en dee.*

[**er**], [**daar**]. *Aar* is verlore! (omroeper).

erf, korst van mos of ander aangroeijsel op een boomstam. (Verg. erf, *eczema impetiginoides*, *Volksk.* 26 (1920), 122).

erg in iets hebben, er op verdacht zijn, het bemerken of opmerken. Altijd in een ontkennenden zin. *Ik had der heelemoal gēn ārech in*, ik had er niets van gemerkt, bespeurd. - *Die goejen sul Heeft 'er weinig erg of list in*, *Gew. Weuw.*, 15.

erg, boos opzet, kwade bedoeling. Altijd in een ontkennenden zin. *Ik deej' et zonder erg*, ik bedoelde er niets kwaads mee; ik deed het niet opzettelijk, niet "expres".

Verg. *zonder erg of list*.

[**ergje**]. - *errechie*, kier. *De deur op 'en errechie zette*, - *loate* = de deur "aan" zetten, "aan" laten (staan).

[**expres**]. Zie *omspres*.

F.

fikke, handen. *blef-ter of mit je fikke!* Ook in 't rijmpje:

Slaai, stokvis en andijvie,

Blijf met je fikke van me lijfie!

affikken, afhandig maken. Zie boven.

fleer, klap. - *En fleer om-ie kop*, een slag, klap om je ooren.
fleer, vadsige, slordige, lichtzinnige vrouw (*Wdb. III, 4531*).
fleppen, geluidnabootsend: klokken, smakken of iets derg. *Ik hoorde zo'n geflep*.
fluiten, wateren. *Ik mot 'es effe fluite. Ie ston te fluite*. (men fluit om een paard, of zich zelf, te doen wateren). {p.9}

G.

gadens, gading (gadenis). - *Dat er niks van derlui gaodens is, Gedenkschr. 1839. V. 20*.
garenen, gaarne, gaarnen, van garen. *Witte gaarne kousen*.
garibaldi, ronde bolhoed. *Mit en garrebaldi op zen kop*.
[Ik herinner mij: *garibaldi-kettingen*, horloge-kettingen met een rond kogeltje er van afhangende].
gedurig, voortdurend, aldoor. *Hij zat me moar gedurig an te kijke*.
[gelooven]. - *Ik loof dattie* (enz.), en: “*loof-ik*”, als tusschenzin. (*Gew. Weuw. 2, 38*).
gelōme, geloof-mij. - *'t Is gelōme de waarheid*. - “Ze ken nooit der mond houwe. En das verkeerd, meneer! geloome,” *In h. en op str. 59*.
gemak, gemacht, de mannelijkheid. - *Draagt mijnheer zen gemak ook links?* vraagt de kleermaker die de maat voor een broek neemt.
[gemoedig.] gemoelijk en moelijk, soepel, buigzaam, gedwee. *Het leer van nat schoeisel weer gemoelijk maken*. De blaasbalgen van een orgel, die “*blaffen*”, met traan “*gemoedich*” maken, *Rek. Claeskerk, 1561 (Dodt, Archief 6, 337b en 6, 340a)*.
genee-genaole, gernee-gernaole, ge(r)nee-ge(r)nalsjies = garnalen. Als straatroep (*Vonken en Vl., 220*), maar óók als de gewone naam: motsje gin genee-genoale vandaog?
gerust, zeker, vast, sekuur. - *'t Is gerus waor. Isset waor? Liegie-niet? “Gerus!”*
geschapen. Groot, klein geschapen zijn: een groote of een kleine mannelijkheid hebben.
geuthoertjes, of: krioelkereltjes, zekere in stilstaand vuil water, b.v. van een zinkput, voorkomende, krioelende diertjes.
gloof, gleuf. Verg. *sloof*, sleuf. {p.10}
griep, mestgreep, of “riek”.
groefbidder; stads groefbidder. Elders: *Lijkbidder, Noodiger ter begrafenis, Aanspreker*. verg. Achterhoesch *grôveneuger*. Zie *Wdb. V. 798*.
gustere, gisteren. (*Gedenkschr. 1839. IV. 84*).
gunt, ginder. *Gunt bij de brug*.

H.

hal, dunne stee in een weefsel; gaal. (Als ik goed gehoord heb. Aanteekening uit Juli 1819).
hawaar! pak aan! hou vast!
hechten, kort en moeilijk ademen, van een vermoeden hond, een asthmalijder, enz. - *'t Stomme dier lee te hechte, dajje der gelōme meejelij mee kreech*.
heelegaar en heelegansch, geheel en al. - De minse, zelle nog net zoolang an 't uitvinde blijve, datter heelegans geen minse meer noodig binne, *In h. en op str. 118*.
hemel. - “Onze lieve Hemel”. - Vajer, ik 'eb jouw en onze lieven 'emel te kort gedaon, Verl. Z. - v. d. Monde (Tekst: ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen u).
[henen], hène, heen. *Lôp hène. Waar gao je hène?*
heuje, hoeden, *de verrekes heuje* (Verl. Z.). Zie *opheuje*.
hierzoo, hier; te dezer plaatse.
[hoed], mv. *hoeie*, hoeden. *De stedente dat zijne de Heere, Ze draoge de hoeie mitte veere!* (wijze: *Io vivat*).

hol, oplopend en daarna weer afhellend, gedeelte van den weg. Te Rotterdam voor de afhelling van een dijk. - De *hol* bij de Heerenstraat, bij 't Geerte-kerkhof. "Aan de Wittevrouwpoort, zuidzijde, reeden ze (*Napoleon en zijn gevolg*) de hol van de wal op en vervolgden zoo alle wallen", *Navorscher*, 55, 605 (*Napoleon te Utr. in 1811*). "De cavalcade aan de Noordzijde van de Wittevrouwpoort de hol afkomende", *Ald.* {p.11}

[hoofd], hof. - *Pas op-ie hof*. - *Mit zen bloote hof*, V. en VI. 242. *Hoffie van de Geertepomp, gezichie van de Gie* (jaarb. *Oud-Utr.* 1926, 182).

"*Zeere hoofdjes*", de koekjes die elders: "*klets kopjes*" heeten. Men leest (las) den naam op de trommels in de bakkerswinkels: *Spaansch brood: Allerhande* (of: *Klein Goed*). *Zeere hoofdjes*, enz.

horen, doffer, mannetjesduif. (*Wdb.* VI, 1097).

houwer, bij vogelaars: lage, lange traliekoos voor vogels van allerlei slag, van boven met het been van een kous gesloten.

hovenier. Moet vroeger de naam voor de warmoeziers en tuinders zijn geweest, blijkens: *Hoveniers* (of *Hoveniersche*) *Maandag*, de eerste dag van de voormalige Utrechtsche kermis, die met den *Boerenzaterdag* eindigde.

hortje. - 'En hortsie, klein poosje. (*Verl. Z.* - Gerhardt).

huilhoed, huilebalkshoed, groote slappe hoed der koetsiers van de "rouwkoets" (lijkwagen).

hups, mv. *hupsen*, been uit het achterbeen van een varken, als kluif in erwtensoep (geh.

October 1900). Verg. *hips*, hespe, bij Van Schothorst 143.

hutsje, zoodje, partijtje, portietje.

I.

iederendeen, iedereen, elkeen. - Dat kan iederendeen gebeuren, V. en VI. 256.

ievers; nievers, ergens; nergens. - *Ik hep 'et ievers neergeleid, maar ik kan 'et nievers vinden.*

ijzer. ijsder.

ijzig, akelig, naar, griezelig, om bang voor te zijn; "eng." - *Een ijzig gezicht*, b.v. van een gapende wonde. *IJzige jongens!* nare jongens! {p.12}

ijzigheid, (persoon): narigheid, "engerd". - *IJzigheid, schei uit! Gao toch hène, ijzigheid!*

[immers.] Zie *ommers*.

inkhoren, eekhoren. (N.B.! *ink-horen*).

J.

jeechie kreechie! (Jezus Christus!) Uitroep van verbazing, enz. Verg. *Limb. Jézemers Krézemers!*

juffergort, parelgort.

K.

kanarievogel, (kenarievogel), bijzit. (*In huis en op str.* 21).

kant. - *Deuze kant den boom, de brug* enz. = aan dezen kant van den boom, van de brug, enz.

[kar]. ker, aschker, stortker, strontker, vullsker.

Er, er, er! Drie boeren op 'en strontker! roepen de straatjongens een arreslede zingend na.

keen, kloof, barst; in winterhanden. - *Diepe kène.*

kegel, kiezelsteen(tje); *kegels, kegelsteen*, grint. *Den weg opkegelen*, begrinten.

[keizer], keisder.

kelderzog, pissebed. (*Wdb.* VII, 2096).

kennis. - *Met kennis*, wetende wien men voor zich zag, wetende (*Gew. Weuw. I, 40*) wie het was. Verg. *met bekende oogen*.

[kersen], korse. *Heef u van 't jaor al korse gegete? Meikorse.*

[kerstavond], [kerstmis], korsavet. In deuze *korsavende*, *In h. en op str. 115; Korsavond*, *Gew. Weuw. 3, 21; mitte korsemis*.

ketier, kwartier. *Ketier over ellëve.*

[kezelingen]. kezeleenen, kiezels. Alleen bij Winkler, *Dial. I, 358*. {p.13}

[kind.], kijnt, (Broers, *Utr. 1ste dr., 12*). Niet altijd.

Kind van minne, liefje (Wdb. IX, 746). *Kom hier, kintsje van minne, laat ik jou 'es helpen.*

kipperig, kippig, bijziend. - *Kipperige oochies.*

kleera (de), de cholera.

kleppen, gaan, loopen; met verachting of verontwaardiging gezegd. *Nou ken ik van avet noch heelemaol nao de Baon (Maliebaan) kleppe, om de juffrou te hale!* (een oppasser spreekt).

Verg. v. Schothorst 153.

kliemen, in de verbinding: kliemen en klagen. *Ze zit altoos maor te klieme en te klaoge* (geh. 1907).

kluis; de kluizen. Naam voor de overwulfde - "bekluisde" - kelders en onderwoningen langs de Utrechtsche grachten. Verg. die *cluse* van der brantwere, *Rek. Buurk. 100*, uter *cluse* an der brantwere, 118, uter *cluse* onder rodenburger brug, 118.

kluit: "*Gele kluit*," de vlasvink of putter.

[kluwen], kluiven (van garen, breikatoen, touw, enz.). Nog maar uit den mond van eene oude dienstbode gehoord, omstreeks 1880.

kneie, knēje, knoeien, morsen. - *Lech niessoo te kneie (knēje) mit dabbraod!*

kont. - *Iemand op zijn kont komen*, hem een afstraffing toedienen. - *Ajje 't weer doet, zekkie mitte herrekesteel opie kont komme!*

kolder, platte vlieger, niet over een "boog" gespannen, als de "*pijleboog*" (zie ald.). Verg. *winddrijver*. Nu verdwenen?

kortaosemig, kortademig.

kortelingen (steigerhout der metselaars): bulsterhouten.

kreen, kieskeurig, precies, puntig. *Kreen op iets zijn*, b.v. op boter, eieren, de zindelijkheid van vaatwerk, enz.

krem, valkachtige roofvogel. (Wdb. VIII, 151).

o krēmeni!, uitroep. *Verl. Z. - v. d. Monde.* {p.14}

kriempje, kleinigheidje, kriezeltje, "kriepje". - "*Zoo'n kriempje notemuskaat werkt zoo voortreffelijk in den brandewijn*," *Vonken en Vl. 195*.

kriemelkereltjes. Zie bij *geuthoertjes*.

kroel, bocht, kromming, omweg. *Een nieuwe kroel* (spiraalveer) *aan de huisbel. Wat maakt die weg daar een kroel! Met een kroel-om = omweg, omtoer: Van het Academie rije de koninginne mit een groote kroel (kroel-om) na 'et Stadhuis* (geh. Juni 1892). '*Kroel om*, een boschje of een blok huizen om, Winkler, *Dial. I, 358; Achter den Dom, Het kroeltje om, Driem. Bl. 6, 47*. Verg. *Kroelen, Woordenb. VIII, 303*.

kul, studentenwoord (ook in mijn Vaders studententijd te Leiden), onstudentikooze student; een "Pieter Stastok", *Gedenkschr. 1840, IV. 6*. - Verg. *Wdb. VIII, 535*.

kwijlbaardje (loodgietersterm), zie *Wdb. VIII, 781*.

L.

[laatst]: laos, onlangs, verleden. Verg. *onderlaos*.

[lang]. - lānk (in den nominatief). *Nou is 't lānk genoch!* nu heeft het lang genoeg geduurd; nu uitscheiden! *We zijne zo laenk sonder 'em gewist, Verl. Z. - v. d. Monde.*

lap, klap, slag, floor. *Een lap voor me kop, Vonken en Vl. 9.*

[lastpak], lāspāk, lastig persoon. *Och lāspāk, schei uit! Jullie zijne lāspākke! (kindermeisje tot kinderen).*

lazersteen, zeuren, zaniken. *Leg niet te lazerstène! Verg. Wdb. VIII, 1197.*

lee, onaangenaam, afschrikkend, terugstuitend. *Een leeje jonge. 'En lee gezich (aangezicht, gelaat). 'En lee werk. Da fond ie en erg lee werk (varkenshoeden), Verl. Z. - Gerhardt. Verg. v. Schothorst 165, Wdb. VIII, 1232 - 1234: Leed (I). {p.15}*

leejas, onaangenaam, naar, treiterig persoon. - *'En leejas veur zen evenmins; altoos kwelle en hindere. - I was en rechte léejas, Verl. Z. - Gerhardt.*

leezie, onaangenaamheid, treiterzucht, enz. - *De lézie en de aveluinigheid stont em op zen gezig te leze. Broers, Utrecht 1ste dr. 12.*

leejemijje, omzetting van meejelijke, medelijden (niet voor de grap). - *Och, juffrou, het leejemijje mitten ārrem mins! (bedelares).*

leiste(n), leidsels, stuurriemen of stuurkoorden aan een paarde-toom. Zie Wdb. VIII, 1499, op *Leis (I)*. Als kinderen spraken we ook wel van “*de lesteposten*” voor de leidsels. Waarom?

lijmer, soort van gereedschap om vogels te vangen, lijmsokje. Het is verboden knippen of zoogenaamde *lijmers* te zetten of op eenigerlei wijze te trachten vogels te vangen. *Verorden. o. d. Straatpolitie, Utrecht, 19 Mei 1881, a. 4.*

lijs, suffe, onbeduidende, trage (man of) vrouw (Wdb. VIII, 2375). *Hier die gekke lijs, die wil nou niet geloove (enz.), Gedenksch. 1839. IV, 83.*

lijs-eénarm, de pomp. - *Ik het dors; ik gaat 'es nao Lijs-Eénarm.*

lint, bandvorming weefsel. *Garen en lint, garen en band. Een "stukje", een "viezel" lint.*

loopsschuit, persoon (meisje) die veel uitloopt, veel van den een naar den ander loopt. Wdb. VIII, 2869, Draaijer; v. Schothorst, blz. 168.

loove(n), gelooven. - *Hij kent mij ... niet, loof ik, Gew. Weuw. 2, 38. - Nu nog zoo.*

M.

maarkolf, meerkol, Vlaamsche gaai.

maars, aars. - *Lik me maars! (wanneer men iets met kracht weigert of afwijst).* {p.16}

manshoofd, man (echtgenoot). *Mijn manshoofd, Gew. Weuw, 1, 13.* Nu nog zoo. Zie Wdb. op het woord.

massie (marsje?). As je-n-em zoo hoorde missen ouwe looppies vant Jerosemusschool of van 't Akkedemie, zouwie zegge dattie heul veul geleerdheid in zen *massie* had, maor *enz.* - *Uit Broers, Utr., 1ste druk, 11.*

medelijden. Zie *leejemijen*.

meenen, van plan zijn, denken, willen. *Ik meende nog naar u toe te komen. Ik meende nog te zeggen. Enz.*

[meisje]. messie. - *Voor dat messie mettat lieve wipneusie, In h. en op str. 7 (Afslag). De jonge messies, V. en VI, 243. De mooie messies, de lichte vrouwen, Verl. Z. - Gerhardt, v. 13.*

melkstel. De naam voor de eigenaardige wagentjes waarmee in Utr. de melkboeren de melk rondbrengen (rondbrachten?): twee regels op een stel wielen, waarop de tonnetjes liggen; vooraan hangt een emmer.

mep, klap. - *Ie kreeg 'en mep om zen kop.*

Máriplaos en Mérriemplaos, Mérriestraot, (Wdb. Dl. IX, kol. 239) = “Maria”-plaats enz., de pedante en bureaucratische vormen, die de historische volksnamen bezig zijn te verdringen.

Mérriewaoter, water uit de “Mérriepomp”, dat vroeger naar Amsterdam ging: *In h. en op str., blz. 10 en 11; zie voorts jaarb. Oud-Utr., 1926, blz. 160 vlg.*

messe, mest (*Wdb. IX, 603*). *Lange messe*, stalmest met stroo vermengd (van vee dat op strooiing staat), *korte m.* - van dieren op de groep. “*Op de lange messe staan*”. Mnl. *messen*, voor Utrecht: *Dodt, Archief 7, 102b*.

mietkop, scheldwoord: onaangenaam, nurksch, kribbig, dwars persoon. Gelijkbet. met netekop, neetoor.

mingele (*Wdb. IX, 521, Mengelen*), anderhalf pintje, of drie kan (liter). {p.17}

moeijig, soepel, smijdig; *gemoeijig* (zie boven). - ‘*Et leèr moeijig maoke*’.

moejer, moerkonijn, wijfjeskonijn. - *Zijn ze (die jongen) van die moejer?*

moerebessen, moerbeien. Verg. *Moerbessen*, N.-Betuw (Cremer, 12. 34: Pauweveerke).

mondje, mondjevol, hapje. - *Ik hep-ter maor en montsje van gehad*.

moord. - *Stik de moord!* (verwensching). Verg. *Wdb. IX, 1108*.

[**mosch**], [**musch**]. **mors**, mv. *morse*. Verg. v. Schothorst 175: mos of mors.

muizekoppe, stil neuriën. Utrecht? Amersf.? Gelderl.?

mul, **molm**, in: *turfmul*. (*Wdb. IX, 1228*).

mullen, onbeduidend werk verrichten; niet met den juisten ijver of het rechte begrip iets verrichten; den tijd met het een of ander werk dooden. *Mullen in den tuin. Ergens aan zitten te mullen*. - Ook: teuten, zeuren, zaniken. *Leg niet te mulle!* maal mij niet langer aan het hoofd! Verg. Van Schothorst, 175: molen. Zie ook *Wdb. IX, 1232-’33*.

murf, mond (*Wdb. IX, 1256*). *Hij stook ’et in zen murref*. - *Da ’r en mins geen ’aende of voete ken ete, mostie sen murf wel volstoppe met de varrekeskost, Verl. Z. - v.d. Monde*.

N.

naoken(t), naakt. - *Naoken en bloot*.

[**napje**]. **nappie**, mutsje, kalotje, rond hoofddekseel zonder klep. - *Kèkke die stedente der ’es lollig uitzien mittie nāppies opter koppe!*

natuurlijk, in de uitdr. *Dat sprik natuurlijk!* dat spreekt van zelf!

[**neen**]. **nên**, neen (de vorm *nee* is niet bekend). *Aach, nèn!* {p.18}

[**niet waar?**]. **nuwaor?** - Wij kenne mekaor wel, *nuwaor?* *In h. en op str. 3*.

niks niet, niets. Verg. *Nooit niet*. - *Ik gëf-ter niks niet om!*

[**nieuw**], **nū**, **nūw**, nuuf; onz. *nuut*. *De Lānge Nūstraot. De Nūwe (nūve, nūfe) Brug*, nū de Willemsbrug. *Nūven hering (Gedenkschr. 1839. IV. 83)*, ook als straatroep. *De nūwe tillegramme!* (b.v. oorlogsbulletins). *De nūwe wegwijzers!* (voor een optocht, een serenade). *Nūwerwessigheid (V. en VI. 31)*. - *Een nuen riem, Rek. Claeskerk, Dodt, Archief 6, 343b*.

nievers, nergens. - *Ik heeftet nievers niet gezien. I kon niewers terech, Verl. Z. - Gerhardt. I bin nievers gewis (geweest)*.

nonnengaten, het triforium in de Domkerk. (Verg. de *nonnendeurtjes*, in den Briel, de *nonnenkamertjes* te Brouwershaven). - ‘*t Was met de intree van den nūwen domenee zóó vol; de minse zatte-n-in de nonnegaote* (vermoedelijk nooit gebeurd, maar wèl verteld).

nood. - In de uitdr. *Wat het dat nou van nôde?* Waartoe is dat nu noodig? Waarom doe je dat nu? - *Wat hettat nou van nôde? Bleftet toch āf!* - Bij van Schothorst 178: dat het niks fan nō æden. Verg. *Nood, Wdb. IX, 2073*.

nooit niet, nooit. Zeer gewone verbinding.

nuttelig, **nutterig**, nietig, onbeduidend. - *Ze hebbe me angeraoje om en paor tortelduifjes in de kaomer te hānge bij me kind dat vol dauwworm zit; nou zou je zegge, wat ’en nuttelig ding? maor ’et het toch gehollepe*.

O.

[of,] grammat. verbind. voegw. *Mevrouw laat vrage, ovve de kindere meegane. Ovve we dat nou begrijpe, of niet, dat is zoo.* {p.19}

omleeg, omlaag. - *Ze hebbe-n-en 'en ander motte neme* (als balgentreder, op 't orgel), *want hij kon de balleke niet omleeg krijge.*

omme, om. - *keer je-n-es omme!*

ommers, immers.

omspres, expres, opzettelijk. (*Vonk en VI. 242*).

onderlaatst, laatst, onlangs, verleden. - Toe-n-ik 'em *onderlaos* nog 'es teugekwam. *Ik hep-em onderlaos nog gezien.* - Verg. *Onderdaags*, *Wdb. X, 1256*.

onderslaan, "toucheeren" (verloskunde): *Wdb. X, 1464.* - *De dochter (dokter) hebmen onderslaoge.*

onderweges, onderweegs, onderweg. - *Hij bleef onderweges staan.*

oogenblikkelijk, voor 't oogenblik; op dit moment. - *Ik zou 't u oogenblikkelijk niet kunnen zegge.* 't *Kan zijn dat hij 't oogenblikkelijk niet wist.*

opdoffen, zonder bepaling (zie *Wdb. bij Opdoffelen*). - *Ik zal je-n-es opdoffen*, je eens opknappen (ironisch).

opdrogen. In de zegsw. *Ik zal 'em wel opdroge!* ik zal hem wel geven wat hem toekomt (aan straf, afstraffing), wel zorgen dat hij zijn portie krijgt; hem wel vinden. *Als ik 'em te pākke krijgt, dan zal ik 'em wel opdroge!*

opheuje(n), opjagen, aenjagen, voortdrijven; eigenlijk van vee.

[opperman]. - **opperman**. *Mijn man is opperman, 't Zit er van de week niet an!* (*Rijmpje*). - "*As ze maar niet ongelukkig wordt mitter hoogerop! Voor mijn part krijgt ze-n-een opperman of*" enz., *V. en VI. 256*. Verg. *Rek. Buurk. 58* (en op veel andere plaatsen) *upperknecht*.

opsluiting. - *Geen opsluiting hebben*, geen vermogen hebben om iets met zijn geheugen vast te houden. (Gehoord van mijn Vader, die de uitdr. als predikant bij zijn werkbezoek had opgeteekend).

[orthodox]. *Een otterdokschen domenie, V. en VI. 255* {p.20}

overend komen, opstaan (uit het bed komen). - *Zeg, kommie nou eindelijk is overend?*

overhuizen, (hoofdtoon op óver-), verhuizen. *Zijne jullie al overgehuisd?*

P.

papestoelen, de paardebloem. (*Heukels 250*).

pes(t)kop, lastig, onaangenaam, plaagziek persoon. - *'t Is zon peskop!* Verg. v. *Schothorst 183*.

peuter, met een ontkenning: *Niet peuter*, niet zuiver, niet pluis, niet "frisch". *Daar is 't óók niet peuter. Die* (t.w. die persoon) *is óók niet peuter.* Verg. *Wdb. XII, 1449*.

pie-ée. *Pie-ée springe*, haasje-over springen of spelen. (De jongen die als bok staat, gaat telkens, bij iedere nieuwe ronde der springers, de breedte van en voet (voetzool) vooruit. Riep men hem toe, om zijn voet (voeten) te verzetten: *pied!* (Fransch) en is dit de oorsprong van dezen naam voor 't spel?).

pieë(n), fratsen, kunsten, grimassen. - *Pieë maoke*, malle standen aannemen, gekke gezichten trekken, enz.

pijleboog, vlieger waarvan het dwarshout als een boog gekromd is. (Verg. *Wdb. III, 388; 390 en XII, 1620*). *In eene Verordening op de straatpolitie te Utrecht van 25 October 1881, art. 8* spreekt het bureaucratische pedantisme van: "*pijlstaarten*", voor zulke vliegers. *Een (zijn) pijleboog in den wind zetten*: een (zijn) vlieger oplaten.

pijperoder, pijpewroeter. Verg. *pijpenroeijer, Algem. Politieblad 1855, bl. 461*. als gestolen te Kamerik.

pintje, een halve kan (halve liter).

plaats. - **plaas van**, in plaats van. - *Plaas van nou 'es netsjes 'en hāndsje an meheer te geve, kijk-je nou zoo lillik!* {p.21}

[Plukken]. *Plokke, heef geplokke* (appels, peren).

polder, streek gewest. - *In die vremde polders*, in die vreemde landen. *Verl. Z.* - v.d. Monde.

pratten. - *Staan pratten*, staan zeuren, b.v. van een plant, die niet dood is, maar niet uitloopt. - Ook voor: zachtjes staan te koken.

[psalm]. - *Pěsálm, pěsállěm*.

puls, schepemmer aan een steel.

put (beerput) - *Een put verlaten*, een (beer)put ledigen, schoonmaken. *De putverlaters*, de nachtwerkers; met een middeleeuwsch eufemisme te Utrecht “die syndaelsniders” geheeten. (Door Verdam 7, 1143, en evenmin door Overvoorde en Joosting, *Gilden v Utr. II*, 252 - is deze verbloeming begrepen. Van der Monde (Beschr. V. Utr. I, 130 – 131) begreep die wel.- Verg. *een heymelycheit verlaten*, *Rek. Buurkerk* 200.

R.

raagshoofd, ragebol.

raap, lichaam. - *Hij stook 'em (schoot 'em, enz) dwe(r)s deur zen raap*. - Verg. *een stuk in zen raap*, bij van Schothorst 188.

ram, mannetjeskonijn. - *De moer (moejer) bij de ram zetten*.

rapklomp, gebarsten klomp, en vandaar voor een gebarsten of beschadigd voorwerp van sieraad enz., een “mispronk” (Leiden). - *Da 's je ook 'en rapklomp* (b.v. die gebarsten vaas); *zouwe die maar niet 'es in de vulllesbak doen?*

rechtevoort, eigenlijk, welbeschouwd, ronduit gezegd; om zoo te zeggen; als ik 't zeggen zal (of moet); en derg. *'t Is rechtevoort jammer*. Verg. v. Schothorst 189.

reetjagen, strafoefening onder schooljongens: twee grijpen een derden bij de armen, nemen hem, achterste-voren tus- {p.22} schen zich in, en dwingen hem dan, zoo snel mogelijk achteruit te loopen. - *Wille we hem 'es reetjaoge?*

regenten (van pelisie), agenten (van politie): Broers, Utrecht 1ste dr. 42; *In h. en op str.* 20; 59.

reiduur, reidurig, voortdurend, gedurig. (*Verl. Z.* - Gerhardt).

richt, recht, vandaar: kort. *De richtste weg; deze weg is richter*. (*Winkler Idiot. I.* 358). Verg. v. Schothorst 190.

riek, mestvork; griep. (*Wdb. XIII*, 108).

rijding, broodzetting (*WDB. XIII*, 221)

rokke(n), rukken. - Rokke, rokte, heef(t) gerokke.

roosteren, klaren, leveren, lappen, opknappen. - *Ik zal 'em dat wel roostere*, dat zal ik wel opknappen.

rottig, besmeurd, bemorst, smerig, vuil. - *Moar i kon niewers terech omdat i d'r zoo rottig uetzag*, *Verl. Z.* - Gerhardt. *Blěf van me lijf, met die rottige vingers! Een rottige boel*, een smerige boel. *Rottige taal*, vuile taal, vuilbekkerij.

rotsen, ravotten, stoeien, van kinderen. (*Wdb. XII*, 1454).

rotzak. (*Wdb. XII*, 1476). Ook voor deugniet: *Voor zoo 'n rotzak maok i zoo 'n stantsi*, *Verl. Z.* - Gerhardt.

S.

salieflik, zekere drank op het ijs, saliemelk. (*V. en VI.* 22).

schadelijk, teleurgesteld, sneu, spijtig. *Wat zet jij 'en schaojelek gezich? Ben je je messie mit 'en ander teugegekemme?*

schandaal, persoon aan wie(n) ieder zich ergert. (verg. *Schandaal*, 6), in *Wdb. XIV*, 256). - *Myn breur, die as en schandaol al sen goed mit 'oeren en snoeren opgemaakt 'eit*, *Verl. Z.* - v.d. Monde.

scharremaaien. - *Muilvechten en scharremaaien*, Broers, Utrecht¹, 10. Verg. *Wdb. XIV*, 285: *Scharmaaien*.

schei, scheiding in het haar. *De schei is uit je haar gegaan. Een nieuwe schei, een mooie schei maken.* {p.23}

schel, schil, van aardappels, appelen, enz. *Aarpelschelle*.

schelen, verschillen. - *Wat schol-die? Wat schol-ët? 't Schol niks!* Bij 't knikkeren, gooien enz., overal waar iets geraakt of getroffen moet worden.

schelle(n), schillen. - *Appels schelle, aor(ë)pels schelle*. Verg. v. Schothorst 194.

Afschellen (kerkpilaren: afschrappen), *Rek. Claeskerk*, bij Dodt, *Archief 6*, 304a.

scheut. - *Op scheut*, op streek, op gang, op slag. *Goed scheut, mooi op scheut zijn. Een heel end op scheut zijn.*

schokken en schenden, schimpen en schenden. Verg. *Wdb. XIV*, 779: schieten of schimpen en schokken.

schoon. - *Wel nou nog schaonder!* wel nu nog mooier!

[schuimer]. schümer, sjümer. *De sjümers*, de straatjongers, bepaaldelijk, bij de jongens der andere, betere scholen, de jongens van de (voormalige) Havelooze School Achter Sint Pieter. *Daor komme de sjümers!* waarschuwingskreet bij de onderlinge vechtpartijen der scholen.

schümerig, armoedig, schunnig. *'En schümerig jasje.*

schundig, schunnig.

schup, schop (met den voet).

schuppeloöie, schommelen. *Wikkie 'es schuppeloöie?* Verg. *Schoppeloöten*, v. Vloten, *Baker-en Kinderr.* 4e dr., 132.

schuppe, schoppen (met den voet).

[serenade]. senaode (optocht der studenten bij avond met fakkellicht).

Singel, onz. *Hij woont erreges op 't Singel.* - *Hy sprak my op 't cingel aan.* *Gew. Weuw.* 3,3. Verg. *op 't Steenwech, op 't Springwech.*

singeringen, seringgen (bloemen).

sjek, sjekkie, vrouwen-(nacht)jakje. *Zon sjekkie, zoo as die vrouwe anhebbe.* - *Een kort sekkie*, bij De Vries, *West-friesche W.* 29. Verg. in *Wdb. VII*, 1912: Casiacq, kezjak (?) {p.24}

sleesch, bot, stomp, slee, van tanden. *Men tande zijne zoo sleesch. Van zuring wor-je sleesch an je tande.* Verg. *Slěj*, bij v. Schothorst.

sloeg, slag, snaai, slaatje, winst. *Een mooie sloeg*, een belangrijke winst (bij 't spel, in een onderneming enz.).

slokkers, met de schil gekookte aardappels. (*V. en VI*, 22).

sloof, sleuf. Verg. *gloof, gleuf*.

smiek, gemeene vent; smiecht. *Zon smiek! Zulleke smieke! Gemêne smiek!*

snierken, "grissen" bij 't vliegeren. Door mij nooit gehoord, doch vermeld in *N. Rott, Cour. van (30 of 31?) Augustus 1893*. Daarbij *Snierker*, grisser.

snoffen. - *Ergens van snoffen*, er van lusten, er zijn bekomst van krijgen. - *Daor hepze an gesnof!* *Daor zal-die an snoffe!* (dat zal hem berouwen!).

[somwijlen]. sewijle (b.v. *In h. en op str.* 59).

spakerig, heilig, droog in de lucht, b.v. bij veenbrand. *'t Is spakerig in de lucht.* - Ook met betrekking tot een drogen mond: *Ik bin zoo spakerig imme mond! Spakerigheid, heigheid, droogte van de lucht.*

span, de driehoek van touw aan een vlieger, waar het vliegergaren aan bevestigd wordt; "toom" (Amsterdam). *Is je span goed?*

speldevischjes, jonge stekeltjes, zoo als men ze uit de grachten met groote hoeveelheden opscheept.

spitjespaling, speetjespaling: mootjes gebakken paling aan een stokje (speetje).

spoegen, spugen. *Spoeg maor uit.* - Men vreesde Dat hij de kaamer zou Tot aan de zolder spoegen onder, *Gem. Parnasl.* 2de dr., 298.

sponze, voor: sponde. "*Als ik op mijn laatste sponze lig*", vrouwtje, tot mijn Vader bij 't wijkbezoek als predikant.

stadskelder, jenever uit den "stadskelder", de beste Schie-^{p.25}dammer (Gedenkschr. 1840. IV. 5 en 12). Thans zeker niet meer bekend. Verg. *Wdb.* VII, 2097.

[**standje**]. - **stantsie**, drukte, beweging. - *Vor hum, die al zen leve nie cheduch het, in die al je geld bij de hoere gebroch heit, voor zoo 'n rotzak maak i nou zoo 'n stantsi*, Verl. Z. - Gerhardt.

stel, verg. **bierstel**, **melkstel**. - *Een stel dair wy onse hout mede plegen te vueren*, *Rek. Buurk.* 112.

stiebeugel (stíbeugel), stijgbeugel: v. Schothorst: stígbögel.

stijgje, strontje op het oog: paddescheet, wegescheet.

stik de moord! Verwensching.

strijig, tegensprekerig, onvriendelijk. - *En strijige vent.* - Verg. *strijen*, tegenspreken, bij v. Schothorst.

stroelen, inhalen, opstrijken van de winst bij 't spel: knikkers, centen enz. *Ik stroel ze!* ik strijk mijn winst op. Ook wel voor: goede zaken doen, geld verdienen. *Jij stroelt ze maar!* Jij bent maar aan de winnende hand, en ook wel voor: Jij verdient maar; jij wordt maar rijk!

stuik, waschstamper met drie of vier stompe pooten of punten. - *Stuiken*, de wasch met zulk een instrument behandelen.

suikerboonen, heerenboonen of prinsesseboonen, laboonen of sperzieboonen.

T.

tapsch, conisch. - *Een tapsche kraan.* Verg. *taps* bij v. Schothorst.

tee, teen, toon. - *'En zweer an ze graote tee. Trap me niet op me teeje! Hij was lillik op zen teeje getrap.*

tegensporten, tegenspartelen, zich verzetten. - *Niet tegensporten! laot je nou zoet in je keeltsie kijke!*

temee, **temeechies**, straks, aanstonds, zoo dadelijk. - *Ik zel het zoo-temee doen. Ik kom zoo-temeechies.* Verg. *temēj*, bij v. Schothorst. {p.26}

teruguit, achteruit, achterwaarts. *Teruguit!* b.v tot een paard voor een kar. Verg. *ruggesuut*, bij v. Schothorst 191.

timpje, smal, langwerpig naar beide kanten spits toeloopend broodje; timpjes, vier, vijf of zes zulke broodjes aanelkaar gebakken (gelijk ze verkocht worden). Verg. bij v. Schothorst *timpjen*.

toe, toen - *'En wat zee-die toe?*

tollestokkie, grappige benaming voor *penis*.

trek, tocht, trekking van wind. - *Op den trek staan, zitten. Trekkerig, tochtig. Ik vin 'et hier trekkerig.*

trekmuts, de vleugelmuts der Utrechtsche boerenvrouwen. Ook in toepassing op een persoon (dienstmeid) met een trekmuts in de stad. - *Zoo, trekmus!* (tot de dienstbode).

trietoogen, druipoogen, leepoogen. (Geld. siepoogen).

troost, koffie. - *'En bakkie troos.* - Verg. bij v. Schothorst: *'en kommetje troost.*

tuffen, spuwen (speeksel verwijderen). - *Iemand op zijn vestje tuffen*, hem de waarheid zeggen; hem beschaamd zetten. - *Domenee hep- 'em lillik op zen vessie getuf!*

turfmul, turfmolm.

Twijestraot (*twij-e-*, tweelettergreep), *Achter Twijestraot*. Is de Utrechtsche bevolking dit *blijven* zeggen, of heeft het onhistorische, op stadhuisbureau's uitgedachte *Twijnstraat*, van het hedendaagsche straatbordje ingang gevonden? De beteekenis van den naam (waarnaar op allerlei wijzen is getast en gezocht: verg. ook de schrijfwijz: 't Wystraat en 't Weistraat), t.w. dubbele straat; aan beide zijden met huizen bebouwde straat (langs een gracht) heeft de oud-burgemeester C. Booth al aangewezen in een geschrift (ongedrukt), waar Van der Monde (*Straten enz. v. Utrecht I*, 285) uit aanhaalt: "Die Twistraete, de Twystraet, quasi Tweestraat, omdat het d'oudste en de eerste dubbele strate {p. 27} is op d'oude Gracht." Verg. ook A. van Buchell, *Traiectie Batavorum Descriptio* in de opnoeming der voornaamste straten: Via Larga (vel gemina), met een noot in 't hs. Twyestraat; van B. twijfelt dus triszles, wijde straat en dubbelstraat; zie *Bijdr. en Meded. Hist. Gen. Utr.* 27, 222. - Van der Monde, *a. w.* 3, 163 gebruikt "tweestraat" als nom-appellat.: "De zoogenaamde dubbele of tweestraten, waarvan er vier binnen deze stad aanwezig waren" (t.w. de Lijnmarkt, Snippevlucht, Donkere Gaard en Twijstraat). Verg. het tegenovergestelde in *Enkelstroth*, een nederd. geslachtsnaam. **Achter Twyestraet**, Rek. Claeskerk, 1586, bij Dodt, *Archief* 6, 348a. - Verg. Broers-Wagenaar, *Utrecht*, 198.

U.

uiteren, uiten, uitspreken. *Het 'et ha(r)t es! Uitert dat woord* (b.v. een scheldwoord) *nog êns! upperman*, opperman.

V.

[**vademen**]. **vaojeme**, de naald van een draad voorzien, een draad in de naald steken; "de naald insteken"; noordholl. (Heiloo) *neeldooge*. - 't *Wor-te donker; ik kan nie-meer vaojeme*. Verg. *een naalde veemen*, De Bo 1076. mul. *vessemen*.

vamen, de beenen (wijd) strekken, van een paard: *Hij vaamt mooi*, maakt mooie, wijde schreden.

varken, stoffer, vloerveger, "stofvarken".

vast, zeker, secuur. - *Da' wit ik vas. Vas niet*, secuur niet.

vasten. - "Je hebt de boter vergeten". "Gên botter op toafel? 't is toch nie-in de vastene!" (een dienstbode. 1891). {p.28}

verbeuren, vertillen. *Verbeur je niet!*

verkleeding. - **verkleeding**, (studenten)maskerade, Gedenkschr. 1839. IV. 84.

verlaten, een put (beerput): ledigen, reinigen. Verg. *Putverlaters*. Van een heymelicteit te verlaten in die Zaelstraet, *Rek. Buurk*. 200.

verneuren, voor den gek houden, verneuken. - *Stao me nou nie-te verneure! Jong, laot je-n-eige nie-verneure! Zeg, verneur me niet! Ik lame niefferneure!*

[**versch**]. **vorsch**. - *Versche vis; vorsche ge(r)naole*.

verschenen, verleden. - *Verschêne Maondag*, verleden Maondag, Maondag laatstleden.

vierel, kwart-el (verrel). *Een vierel lint, katoen, enz.*

vreech, wreef van den voet.

vreet, gezicht, gelaat. - *Een zuur vreet*, een zuur, onaangenaam gezicht. Verg. nhd. *Frässe, Fresse, Gefräs(e)*; (afrik.?) *gevreet*, bij Hesseling, *Afrikaans*, 2de dr. 80.

vrijwoninkje, vrije woning (oud-Utrechtsch: "kamer") in een der stichtingen voor arme lieden. *Moeite doen voor een vrijwoninkje. Een vrijwoninkje in Stevensfundatie*.

vulles, vuilnis. *Doet dammaar bij 't vulles. De vullesbak; de vullesman*. - Van die vullens ... wech te voeren bi den duytschen huze, *Rek. Buurk*. 111.

W.

waai, de holte onder (aan de tegenovergestelde zijde van) de knie. - *In de waai vamme bèn*. Verg. *wōj*, bij v. Schothorst 224.

waar?, is 't niet waar? immers? Zoo is 't immers. *Je hep je(n) eige ommers geen pijn gedaon? waor liefie? (tot een kind)*.

waarheid, in “*een woord van waarheid*”, een plechtige verzekering, bevestiging. *Zeg ('et) 'es met 'en woord van waarheid, {p.29} of enz. ik zeg 'et je met 'n woord van waarheid*, ik verzeker het je plechtig, heilig. (Een woord van waarheid, eigenlijk: een eed? een eedsformule? dus: doe er eens een eed op?).

waarom dat, in de algemeene taal: waarom, om welke reden; reden waarom; weshalve; *Zeg 'es waarom dat je gustere nie chekommen-en bint? - Zen ouwste zeun ... 'oorde in de veerte zon gelol en gedaens, worom datti an een van de knechts vroeg, wat dut te beduijen 'ad, Verl. Z. - Van der Monde*.

waarzoo?, waar? -

wachtel, kwartel (vogel).

wanschapen. In den vorm: wansjaapen, *Gew. Weuw. 1, 115*. Voor š verg. *sjūmers*.

wees, weesje, tuinprieel. - *Ze zitte-n-in de wees*. Verg. bij v. Schothorst *wēšen*. Verg. ook *wingerdweesje* (Hoenkoop, Lopikerwaard), bij *De Man, Het wassende water*, 2de dr., 10.

wegescheet, paddescheet, strontje op het oog; “stijgje”.

weit, tarwe; *rooje weit*, roode tarwe. *Weitebrood*, tarwebrood, wittebrood. - *Weit, Rek. Buurk. 120. - Weytenbroit, Rechtsbronn. v. Utr. 1, 328*.

wenken. - *Ik heef ('em) gewonke*.

wiewaal, wielewaal.

[wijzer] (van de klok): **wijsder**. *De wijsders van de klok van den Domstoren. De graote, de kleine wijsder*.

wind. - *Een pijeboog in de wind zetten*, een vlieger oplaten.

winddrijver, platte vlieger (waarvan het dwarshout niet als een boog gekromd is); *kolder* (omstreeks 1868).

wreech, vreech, wreef op den voet.

Z.

Zalestraat en Zaliestraot, de Zadelstraat. *Zalestr. b.v. bij (Vermeulen), De Gt. Utr. v. h. j. 1813, bl. 73. {p.30}*

zebedeëig, zedig, bedeesd. *Een zebedeëig gezicht* (zetten). Ook te Leiden. Uit “zedig”, vermengd met: “bedeesd”?

zeiken, pissen. *Hij (een kat op een zoldering) zeek 'em net op zen kop*.

[zich]. Zie: (*zijn*) *eige*.

zitten. - *Gaot zitte!* Uitroep van verbazing enz., wanneer men iets verwonderlijks enz. verneemt: hoe is 't mogelijk? Kan het waar zijn? wat zeg-je? - Ik denk dat het een verzachte, vermomde uitroep met “Gods” is.

zuigpapier, vloeipapier. (*'En zuuchien, Deventer*).

zwaniken, omzwaniken, naaistersterm: preveiliën, ompreveiliën (Utrecht, 1892). Te Houten is (was omstreeks 1880) een familie *Zwanik* (of *Swanik*). Verg. den geslachtsnaam *Preveilie*, in de *Camera Obscura (Antwoord op een brief uit Parijs)*, aldaar misschien gefingeerd(?) maar ook werkelijk voorkomende (*Provily*).

zwengel, beweegbare arm van de pomp, pompslinger (*Slinger, Leiden; Slager, Kampen*).

zwielwrat, eeltwrat aan de pooten der paarden. Verg. *zwil*, eelt, bij v. Schothorst. {p.71}

AANVULLINGEN OP HET WOORDENBOEKJE VAN HET DEVENTERSCH DIALECT.
(Vervolg).

M.

man. Aan 't slot bijvoegen: Zelfs van dieren: *Poeseman, kieseman* (Kalf), *Garrîtman* (kraai), *Sikkeman*, enz.

marse. Mars. *Ziee löp eeuwig en alît met 'n dikke m.* (Plat).

mèkes. Zie: *jan*.

mengel. 'n Vochtmaat voor melk.

menuutjen. Om kinderen bij 't nagelknippen stil te houden, werd door moeder het volgende rijmpje opgezegd:

Ieen menuutjen, (bij 't 1e knipje)

Papensnuutjen (bij 't 2e knipje)

O - f, of. (bij 't 3e knipje)

In drie knipjes was de nagel er af.

mesister. Manchester; een soort fluweelachtige stof, vooral door de boeren gebruikt voor broeken.

middelste. *Diee vent is nieet begeerig maor hiee hef graag 't middelste met de beide enden.*

miege. Pis. Sam. *miegepot.* Afl. *miegen.*

misschiens. In 't Wdbje aan 't slot bijvoegen: *eigens, èvenwels, zēkers, elks*, e.a.

moekepōten. x-beenen.

mōggelen. Peuteren, knoeien. *Lik toch niēet zoo in 't vuur te m.* Ook: *mōren.*

mōllen. Met een molen bewerken. *Koffi, snîboonen mōllen. Dat zaod is emöld bet.:* is met kafmolen bewerkt.

mōren. Roeren, peuteren. *Schei toch uut met dat mōren in de sloot, in de tanden.* Afl. *gemoor.* Vgl. *mōggelen.*

mosterdjōngen. Een jongen, die vroeger achter op 't rijtuig stond en als palfrenier dienst deed. {p.72}

gurt (Z.Dr.) - gort, *pelgaast* (Z.Dr.).

gust - niet drachtig van koeien, schapen, paarden. Ook gezegd van vogels, die geen jongen hebben. Eveneens van braakliggend land. Te Balloo is een *gustvorrel* een onvruchtbaar vierde waardeel van de markgronden. *Guste kaante* - de stallen van 't jongvee; aan den anderen kant van de *deel*, de *koekaante*, staan de koeien. *Guste hilde* - zoldertje of *hilde* boven 't jongvee.

gut, grut, gort - verbasterde uitroepen van verwondering: *o gut, gut jao, gut noo, mensk!*
Grut wat 'n hirrelgat (= lachbek)!

guut (Gass., G.nijv., enz.) guit.

guut soort van kort, rond buis voor mannen, colbertje (Weerdinge, Vries, Grolloo). {p.73}

UTRECHTSCH VOLKSGEZEGDEN, -GRAPPEN, -SPREEKWOORDEN; SPELEN,
SPELTERMEN, BIJZONDERE NAMEN OF BENAMINGEN, ENZ.

Vervolg van Jaarg. XXII, blz. 1-30: Lijst van dialectische en plaatselijke woorden, woordvormen, wendingen en uitdrukkingen, gezegden en spreekwoorden; opteekeningen over gebruiken en gewoonten enz., opgemaakt door A. BEETS.

A.

aankomen. - *Je mot 'es aankomme, as je voorbij bint; ik hep noch 'en potsje zure knolle veur je staon!* Om iemand aan zijn verstand te brengen, dat men op zijn bezoeken niet gesteld is. Verg. (elders gehoord): *ik heb een ijzeren knyn voor je in 't zuur.*

“arme jongen” Gerecht van meel en water gekookt. Elders: *Slinger-om-de-trap.*

a-ru-tuut! kreet bij 't verstoppertje-spel, zoodra degeen die zich verstopt heeft door een der anderen is gezien. (Vroeger te Heiloo: *Uusje-*, of *ulesje gezien!*).

aschboer. - *Eer.* - *Wat een eer overkomt me dochter! ze loopt met een aschboer!*

Volksgezegde om iets waarvan het eervolle twijfelachtig is, te karakteriseeren en te kritiseeren. {p.74}

B.{/b3}

Bart. - *Toen de koe Bart heette, en de karnemelk over de onderdeur keek (of: liep?), de dagen van olim, de oude tijd. “Praten over den tijd, toen de koe enz.”. Verg. D'n auwen tijd, toen de koei Bart hiette en de weg over de knutwillige liep, Betuwe (Zetten). Verg. ook Korrespondenzbl. Ver. Nederd. Sprachf. XXII. 1901. 25.*

bedanken. - Wanneer men iemand voor iets bedanken wil wordt, voor de grap, in plaats van “wel bedankt!” gezegd: *Wel bedanst en besprongen!* Verg. te Leiden de wensch: *Goeje reis (rijs) en beste grutte!*

bedeeling. - *Hij (zij) loopt men zen (der) kop noa de bedeeling,* hij (zij) heeft een scheeven hals. Verg. *nekkie-balsem.*

bekomen. - Als iemand, bij 't aanbieden van drinken, zegt: *Wel bekommetje,* wordt wel geantwoord: *ik heb geen kommetje, wel een glas.*

bikkelspel. - Namen van de vier zijden der bikkeltjes: *Staanertjes, Ruggertjes, Essertjes, Puttertjes.*

Stille bonk, als men den stuiter niet op den grond laat tikken, maar eerder opvangt. Verg. *Wdb.* III, 357.

Kanker, als een bikkeltje niet zuiver op een van zijn kanten terecht komt, maar bijv. schuin tegen een ander aangeleund staat.

bloed. - *Potje met bloed, Eigen speelgoed!* roept een kind om zich van iets dat het vindt of waarvan het zich eerst meester maakt, te verzekeren. Verg. *Potje met bloed, alle dagen mijn goed,* bij Brusse, *Boeffje* 43.

bloeden als een meelzak. Zie boven, en verg. vergelijkingen als: *zoo grauw als bloed zien* (rood zien), Ogier, *Sev. Hoofds.* 167; *Dat is zoo wit als een kave* (schoorsteen); *Zoo helder als waterchocola, enz.* {p.75}

boeren, boeren, kom in! Dit “zei” volgens de Utrechtsche jeugd de klok in den Buurtoren (de “banklok”) waarmee de kermis werd ingeluid. Was het niet eigenlijk(?): *Hoeren en boeven kom in!*

brandhoed. - *Brandhoei!* roepen (riepen) de jongens iemand na die een bijzonder hoogen, of grooten, in 't oog loopenden hoed op heeft. De pijpvoerders der brandspuiten hadden vroeger, en bij mijn heugenis, groote hooge geelwit-geschilderde cylinderhoeden op. Ik breng: *brandhoei!* daarmee in verband.

bonk. - *Gereformeerde bonk! De duivel staat op honk!* Scheldrijmpje van Roomsche kinderen tegen Protestantsche.

C.

crucifix, geeft niks! Kinderbezwinging, om den schoot of den slag van de tegenpartij te doen mislukken, waarbij over de plek waar, of het voorwerp dat geraakt moet worden, een kruisje

wordt gemaakt. - Verg. *Kruisken bid Dat er den duivel overschi(e)t, Volk en Taal V* (1893), 154; en ook *Museum* 18, 112.

D.

“**dichies!**” bij ’t knikkeren: raak! (dicht er bij of er aan). Ook wel tot vriende personen, die wat dicht tegen elkander aankruipen.

dief! - Op den beleedigenden toeroep: “*Dief!*” wordt geantwoord: “*Dief? - Heb de kruumeltjes van me kont lief!*”

Dom, de Domtoren. - *De Dom is uit de stad*, als de Domtoren door dikke mist niet te zien is. (Jaarb. v. Oud-Utr. 1926, blz. 178). *Als de Dom omvalt, dan valt-ie in de Zaliestraat* (de Zadelstraat).

Wordt zoo lang als de Dom, zoo dun als een stopnaald, en {p.76} dan hol! Schertsende verwenschingen, niet in ernst als: Ik mag lije dat je met een kop as den Dam de Halsteeg in moet draaien (geh. te Amsterdam, 1874), of: Trek de honderdduizend uit de loterij en verpap ze aan steenpuisten!

Hij wil den Dom ompissen, bij Harrebomée, in *Utr. Volksalmanak voor 1864*, blz. 227. Eenige andere daar vermelde “*Utrechtsche Spreekwoorden*”, betrekkelijk op den Dom, hebben meer den schijn van maar verzonnen te zijn, wat in de *Spreekwoordenverzamelingen* van Harrebomée geen zeldzaamheid is. H. deed, bij zijn schooljongens, navraag naar spreekwoorden; vroeg b.v., of ze meer spreekwoorden kenden van dit of dat type, en dan werden hem vaak, om er met veel aan te komen, eigen verzinsels aangebracht. Een mijner medestudenten (G. J. van Hemert, *Theol. Stud.* 1881) had, als scholier van Harrebomée te Gorkum, dezen zóó menig eigen maaksel als een echt spreekwoord opgegeven.

doodbidden. - *Laat jij je eigen maar doodbidden in het Weeshuis!* (gehoord te Utrecht, 1880). Zooveel als: van mijn part kun je dood gaan. Zachte manier om te zeggen: stik! of: verrek!

[Voor Roomschen die op hun uiterste liggen laat de familie de “*onschuldige*” kinderen in het Weeshuis wel voorbeden doen, “om al wat hem (den stervende) zalig is” (’t zij dood, ’t zij levend).]

drol. - *Een drol op je lippen!* dat kun je denken; verbeeld-je dat niet, enz.

duit. - Het is zoo zeldzaam als een Uitersche duit (Harrebomée, *Utr. Volksalm.* 1864, 229): het is in ’t geheel niet zeldzaam.

E.

eer. - Zie bij *aschboer*. {p.77}

end, eind. - *Bid voor den man die aan zijn end komt!* (Wanneer een man of jongen staat te wateren).

eten. - *Een mensch kan geen handen of voeten eten*, een mensch moet op de een of andere manier aan den kost zien te komen. Zie in de woordenlijst bij *murf*.

eten voor de wacht, weinig smakelijk eten (kost, spijs). Vermoedelijk een soldaten-, kazerne- of matrozenterm.

F.

“**Fluitje verkoopen?**” vragen (vroegen) de straatjongens te Utrecht als zij een “heer” op straat zien of hooren fluiten.

G.

gat. - *Bij de gaten dicht*, grappige zegswijze, toegepast op iets (een kledingstuk b.v.) dat bijna “helemaal gat” is (alleen in de buurt van de gaten is het dicht). Van een huisnaaister, 1890.

gauw. - Op de vragende aansporingen: *Toe, doe dat eens gauw! Loop daar eens gauw naar toe! Toe, kom nou, gauw!* kan men als, meer of minder vriendelijk, antwoord krijgen: “*Gauw? Gauw is dood, maar langzaam leeft nog.*”

gek. - “*Je bin gek!*” - “*Bin ik gek? Voel es in me mondsje, of ik gek bin!*”. Dat wil dus zeggen: als ik gek *ben*, zal ik je niet bijten (en je kunt er op rekenen dat ik je bijten zal!). Het omgekeerde bij Cats (1, 618a): *Steeck geen vinger in eens dwasens mont.*

“*Je hoort op de Lange Nūstraot*” (waar ’t krankzinnigengesticht - vroeger het Dolhuis - is).

gerst. - *Iemand voor gerst en keneelwater laten loopen*, doen alsof hij er niet was -, niet bestond. Gehoord van G. van Rijn.

goedkeer! Bij ’t knikkeren. Roept een speler bij een twijfel-{p.78}achtigen scheut: *Goedkeer!* vóór nog de tegenpartij “*Kwaadkeer*” heeft kunnen roepen, dan is de “keer” geldig. Anders niet.

H.

herberg. - “*De nieuwe herberg, daar Het Glaasje uithangt*”. Op iemand met een druppel aan zijn neus.

hoed. - “De straatjongens roepen tegenwoordig (de aantekening is van omstreeks 1840) de menschen na: *Geef hier je hoei en laat hem ijken!* Ook hoorde ik eens vragen: *Mijnheer is je hoed al geijkt?*”, Aanteekeningen van P. J. Vermeulen, indertijd Archivaris van Utrecht.

hoofd. - *Hof van de Gie!* - *Hoffie van de Geertepomp, gezichie van de Gie!* op een “gezicht van oude lappen” (verg. van Dokkum, in *Jb. Oud-Utrecht*, 1926, 182).

J.

jutjesdag, de Zaterdag in October, waarop de boerenmeiden zich tegen November komen verhuren, *Wdb.* VII, 581. Verg. *Lijsjesdag* in Middelburg: de eerste Donderdag in October, einde van een dienstperiode, begin van een nieuwe (*N. Rott. Cour.*, 7 Oct. 1915, Avondbl. A).

K.

kar. - Zij heeft de kar gewipt, zij heeft een miskraam gehad.

“**kindje van minne**”, liefkoozingsterm. (Verg. *Wdb.* IX, 746).

klapbot. - *Zoo mager als een klapbot*. Gehoord te Utrecht, 1909: klapbot zou beteekenen: klepper, klepperhoutje, waar de jongens in den “kleppertijd” mee kleppen. (Uit klaphout?).

klep. - *De verkeerde klep*, sloegen de kleppers, “klapwakers”, bij brand of onraad. {p.79}

kletsje voor de kat, klein toegiftje van den melkboer.

kool. - Kinderen komen “*uit de roode kool*”, *Utr. Volksalmanak voor 1853*, 22. Zie echter: *Munnike(n)boom*.

kluit. - *Dat ’s een kluitje (onderversta: boter) uit de pap!* dat is een tegenvaller.

kneukelvet. Straf voor oneerlijkheid bij ’t knikkeren: over de knokkels van de gebalde vuist van den overtreder worden de knokkels van den bestraffer zoo hard mogelijk heen en weer gewreven. Te Sliedrecht: *knok eten (Taal en Letterbode 5, 193.)*

komedie. - “*Je kent ’er ’en kemedie van oprichte*”, zei onze kindermeid als wij de eene of andere dwaasheid zeiden of deden. - Verg. *Spullen soumer wel of speulen*, Bredero 3, 225.

kous. - “*Daar heb je haar óók met haar zijje kouse*”, daar komt zij, waarlijk, óók nog aan!

“*Dan motte zij der eige kouse maar rolle*”, dan moeten zij ook zelf maar weten wat ze doen (als ze naar geen goeden raad hooren willen).

krabben. - “*Ik krab me kop, en ’t jeukt me niet*”, ik sta verlegen; ik weet niet hoe, of wat ik er mee aan moet; - hoe ik de zaak aan zal pakken.

kruiwagen. - “*Zoo scheef als een kruiwagen*” (staan, zitten, hangen, enz.), van meubels, ornamenten, kleeren.

kuif, studentenwoord: jong meisje. “*Mooie kuiven*”. “*Aardige kuiffjes*”. “*De kuiven*”, de jonge meisjes, jonge dames.

kwaadkeer. Zie bij *goedkeer*.

L.

laat. - *Hoe laat is het?* Antw. *Dik voor dunschijt; als je hard loopt kun je nog mee flodderen!* Verg. (elders gehoord): *Kwart over de rand van de pispot; als je je hand er in steekt, loopt-ie over.* {p.80}

lijs-éénarm, de pomp. Zie: Woordenlijst, op *Lijs*.

linksboerenwifjes, “kunststuk uit de hoogere vliëgschool” (Is. van Rennes) met een vogel op de kruk: zie *In huis en op str.* 105 vlg.

luis. - *Ik schiet op als een luis in een teerton*, ik schiet in ’t geheel niet op. Verg. *Wdb.* VI, 1222, op *Huik*.

M.

merensjes, zoogenaamde “lange beschuitjes”, “penningbeschuitjes”, naar den mageren Ds. Merens (den ouden), die later heel zwaar geworden is. Gehoord 1885.

munnikboom. - Te Utrecht komen de kindertjes uit den “munnikboom”, een lindeboom in den tuin van het klooster *Chartrouze*, aan den Zeedijk. Zie *Utrechtsche Volksalmanak voor 1853*, blz. (1), 2, en verder (16) en 22.

N.

naald. - Knoopen, die aan het goed maar losjes zijn aangezet, zijn er “*met een gloeiende* [die haast niet te hanteeren is] *naald*” aangezet.

naroojer, collectant voor de Kerk; collectant “met het kerkzakje”, die nà de collecte voor de diakonie - het “armenzakje” -, komt. “*Een dubbeltje voor de diakonie, en een cent voor de naroojers*” (Is. van Rennes). Verg. Van Schothorst, 175.

nek. - *Nekkie-balsem*, persoon met een scheeven hals; mij bekend, uit omstreeks 1865, als naam voor een bepaalde vrouw (fruitvrouw).

neus. - *Eer je je neus veegt*, eer je je omdraait; eer je ’t weet. *Begin je der mit één, eer je je neus veegt zijn der duzend*, *Gedenkschr.* 1839. I. 20 (over ’t ruzie maken met studenten). {p.81}

P.

pan (dakpan). - *Onder de pannen zijn*, geborgen, veilig, binnen: “onder dak”.

pannediefje (spel). - Twee partijen waarvan de eene de “pannen” (potscherven of stukjes hout) binnen een bepaald vak bewaart, en de andere trachten moet de “pannen” te bemachtigen, bestrijden elkaar. Kan de verdedigende partij een der “dieven” vangen (of omgekeerd), des te beter. De partij van welke alle spelers gevangen zijn, moet vervolgens trachten de gevangenen weer te verlossen.

penningbeschuitjes, lange, smalle, met wat suiker en kaneel bestrooide thee- of chocoladebeschuitjes. Schertsend: *merensjes* (zie boven).

pie-ée-springen. Zie boven: Woordenlijst.

pinkelen. Spel met een aan beide einden aangepunt stokje en een slagplankje.

prou, spel. Zie *roerop*.

pruikemaker. - Zegsw. *Ik heb het zoo druk als een pruikemaker met één klant*. Gehoord van iemand die het niet druk had, maar wel veel omslag maakte, spottend van zich zelf.

reet (aarsspleet; achterste). *Amme reet! Likme reet!* Verg. bij Van Schothorst 190: Op je reet!

reetjagen. Zie boven: Woordenlijst.

regenen of sneeuwen. - 't *Zal mij benieuwen of het regenen of sneeuwen zal*: welken keer of loop die zaak nemen; hoe dat zal aflopen, uitvallen.

roerop! Uitroep bij, en vandaar ook de naam voor het spel: *prou* (Utr.), "schaar", of "châine"; te Rotterdam: herieprou. Twee jongens moeten, hand aan hand, andere jongens trachten te tikken met de vereenigde handen, en daardoor te *vangen*; ieder die gevangen wordt moet zich aansluiten en in den keten meelopen, tot eindelijk allen gevangen zijn. {p.82}

rouwkrakelingen, zeer groote krakelingen - "de Enakskinderen van hun geslacht" (van Rijn, *Tekantjes* 36) -, welke vroeger bij begrafenissen, na terugkomst in 't sterfhuis, genuttigd werden (*V. en Vl.* 229) en - door huisbedienden in een baliemand - aan sommige personen ("met name aan de Geestelijken": Mr. Jacobus Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelwerk* IV. II. 202) aan huis rondbezorgd. Dit laatste, t.w. dat bij mijn Vader, toen nog predikant, rouwkrakelingen werden bezorgd, herinner ik mij persoonlijk, doch ook maar van één enkelen keer (begrafenis Mr. C. W. J. Baron van Boetzelaer v. Dubbeldam, 1872). Verg. Broers-Wagenaar, Utrecht (1909), blz. 160.

rollen. - "*Een potje rollen*". Zeker knickerspel, waarbij niet "geschoten" wordt.

rug. - *Op zijn dooie rug liggen*, dood zijn. - *Toe die daar op zen dooie rug in de kis lag*, *Vonk. en Vl.* 241.

ruit. - *Een mooi gezicht door een kapotte ruit!* Van (en tot) een huilend kind, of in toepassing op iemand die van nature niet mooi is.

S.

scheef. - *Een beetje scheef dat juffert wel*. Ook wel als onderschrift van een brief, om scheef schrift te verontschuldigen. Verg. Wdb. VII, 493 en XIV, 327.

Zoo scheef als een kruiwagen (staan, zitten enz.). Van meubels, ornamenten, kleeren.

schelen. - Dat kan mij niet schelen, zegt iemand. Wederwoord: *Scheelen zijn de mooiste niet*. Ook bij Van Schothorst 194.

steen. - Wanneer men te Utrecht bij een oploopje vraagt: Wat is er te doen? krijgt men ten antwoord: *Er wordt een oud wijf van den steen gesneden* (gehoord 1881). Verg. Harrebomée, *Utr. Spreekw.*, in *Utr. Volksalm. voor 1864*, {p.83} blz. 228. In Leiden is 't antwoord: *Der is een klein kindje door een peurschuitje overreden: allebei zijn handjes verbrand!*

straathanden, schertsend voor: de voeten. Ook bij Cremer 13, 58-59 (*De Betuwsche Neef*).

strontartillerie. - Benaming voor de "nachtwerkers" of "putverlaters" (ook wel gezegd: *strontdieven*) met hun voormalig apparaat van pompmachine, karren en tonnen. Het oud-Utrechtsche eufemisme *syndaelsniders* was beschaafder.

T.

teugel. - *Op ééne teugel loopen*, met het hoofd eenigszins scheef naar één kant.

turfvolsters, anders **turftonsters**. Verg.: *Aleyt die den torf te vullen pleecht*, *Buurkerk* 87.

tuut, politie-agent. In mijn Utrechtschen tijd nog geheel onbekend. Naar 't geluid ("tuut") van latere signaalhorentjes? Te Rotterdam: *hoed*, te Leiden: *luis*.

U.

uil. - *Ik zit hier als een uil voor een geutgat*, t.w. ongelukkig, verlaten (gehoord van een oud man - grootvader - die in een familie zoo wat overschoot). Verg. *grijnzen als een nicker veur een geutgat*, bij Bredero I, 277.

V.

valschigheid zal bovendrijven! Uitroep bij betrapping op valsch spel. Leiden: *Eerlijkheid drijft boven!* Westland: *Onneuze zal kabele!*

veel. - *Veul is nie(t) genoch*, met *veel* is de stof niet uit-{p.84}geput; de stof is onuitputtelijk. "*Nou, veul is niet genog, wat zekkie meer zegge*", *Gedenkschr.* 1839 I. 20. Vaak bij Cremer, *Overbet. Nov.*: *Veel niet genoeg*.

vinden. - Als iemand klaagt: *ik kan het niet vinden!* krijgt hij (zij) te hooren: *Steek dan je oogen in je zak, en kijk door de gaten!* Verg. Coster, *Teeuwis*, vers 263.

W.

wegescheet, strontje op het oog ("stijgje"); men krijgt het door bij den weg zijn gevoeg te doen. Verg. *paddescheet* en *padpieser* (Kampen).

Wijewatersteeg. - *Hij hef teugeswoordig 'en kak op zen lef; de Wijewaotersteech is 'em nog niet wijd genoch!*

Z.

zak (scrotum), in woordspeling. Raadsel: Waarom jongens bij de geboorte zwaarder zijn dan meisjes? Antw. Omdat een jongen de zak meebrengt.

Schampere grap onder de kleine burgerij te Utrecht: op den morgen na den bruidsnacht, als de man op zijn werk is, door een krullenjongen b.v., bij de jonge vrouw laten vragen "om de(n) leege(n) zak".

zeere hoofdjes, de koekjes die elders: kletskopjes heeten.

zout, bnw. - *Zoo zout heb ik het nog nooit gegeten!* zoo kras heb ik het nog nooit gehoord!